

Publicistica Părintelui Dumitru Stăniloae – o moștenire uitată ? (tușe pentru un posibil proiect)

„Comunicarea între persoane, cu cât e mai vie legătura
dintre ele, cu atât e mai totală, angajând întreagă ființa lor
în actul expresiei, al comunicării. Cu cât atenția e mai deplină,
cu atât angajează mai viu toată persoana în actul comunicării ei...”¹

Title: Father Dumitru Staniloae journalism - a forgotten heritage? (touches on a possible project)

Abstract: Father Dumitru Staniloae's journalism is one of the facets of his imposing work. By means of an outstanding number, 625 articles, this activity reveals not only the erudite man, but also the priest in his most creative and faithful moment, because his work implies the so called generative ideas *in nuce* for an *ad integrum* work. Unfortunately, this treasure seems to have been forgotten in time and left without being understood or explained by the ones whose desire implied the method of analyzing the phenomenon of spiritual culture in order to stress the great father's work. The present study aims to identify the conceptual and original theological concepts, the themes, the tendencies, the polemic, the teacher's pedagogy, the priest's faith, as they are revealed in journalism and not only by reading his books or the translation of the patristic texts. As they have not been studied enough, the articles from different periods of time can become, by means of finding their theme and annotation, different works in critical editions, which, in a clearer way, will emphasize the Romanian theologian's personality and also his delightful cultural desire to know more.

Keywords: Christian life, religious journalism, cultural events, Orthodox spirituality, social responsibility.

Nevoia unei restituiri. Părintele Dumitru Stăniloae este o personalitate recunoscută, care a marcat secolul al XX-lea în aria cultural-teologică din întreaga lume și, mai ales, din Europa creștină. Fără să formuleze vreo encomiază gratuită ori să impună vreo tendință hagiografică, deși circumscrierea din urmă ar trebui concretizată de către Biserica Ortodoxă Română prin canonizare, teologul Olivier Clément considera persoana și opera celui supus spre analiză expresia desăvârșită a genialității Ortodoxiei². În fapt, întreaga epectază a trudei științifice și pastorale s-a conturat ca dăruire către lume prin lumina Cuvântului, bunătatea faptei și tăria credinței³.

În măsura în care ne e permis să fragmentăm întregul, cu intenția de a-l circumscrie și mai bine, putem afirma fără de tăgadă că opera dogmatică a ilustrului Magistru a cunoscut o profundă și temeinică hermeneutică (am consemnat în jur de 970 cărți, studii, articole, aprecieri, recenzii, 18 teze de doctorat), în schimb, osârdiei publicistice, care însumează peste 625 de articole și recenzii, fără a mai pune la socoteală cuvântările la diferite ocazii și predicile, i s-au consacrat circa 18 studii și articole și 21 de referințe⁴. Poate vor fi ceva mai multe, dar și așa, sunt prea puține !

¹ *Cuvânt și faptă*, în *Ortodoxie și Românism* (abreviat OR), Tiparul Tipografiei Arhiepiscopale, Sibiu, 1939, p. 354.

² *La Père Dumitru Stăniloae et la génie de l'Orthodoxie roumaine*, în *Persoană și comuniune. Prinos de cinstit Părintelui Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani*, ediție îngrijită de către Diac. asist. Ioan I. Ică jr., Editura și Tiparul Arhiepiscopiei ortodoxe Sibiu, Sibiu, 1993, pp. 82-89; idem, *Cel mai mare teolog ortodox al secolului al XX-lea*, în revista *Ortodoxia*, XLV, nr. 3-4/1993, pp. 120-127; idem *Prefață*, în *Părintele Dumitru Stăniloae, Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt*, Editura Deisis, Sibiu, 1995, pp. 11-20.

³ *Ibidem*, p. 83.

⁴ Gr. T. Marcu, *Ortodoxie și Românism*, în *Telegraful Român* (abreviat TR), 87 (1939), nr. 20, pp. 1-2; Gr. Popa, *Ortodoxie și românism*, în *Sfarmă Piatră*, nr. 4, 1939, p. 4; N. Mihai, *D. Stăniloae, Ortodoxie și Românism*, în revista *Gândirea*, 18 (1939), nr. 6, pp. 337-340; E. Vasilescu, *Dumitru Stăniloae, Ortodoxie și Românism*, în revista *Studii teologice*, nr. 7 (1938-1939), pp. 422-426; D. Micu, „Gândirea” și „Gândirismul”, Editura Minerva, București, 1975, pp. 176 - 180; 183 - 185 sqq; *Redactorii Telegrafului Român în TR*, 126 (1978), nr. 1-4, pp. 11-12; Gh. Epure, *Ortodoxismul gândirist*, în *Istoria filosofiei românești*, Editura Academiei RSR, București, 1980, pp. 676-741; IPS Antonie Plămădeală, *Semnalăm...semnalăm*, în TR, 140 (1992), nr. 5-6, p. 4; Pr. Prof. univ. dr. D. Abrudan, *Dumitru Stăniloae – Redactor al „Telegrafului român”*, (1 ianuarie 1934 - 13 mai 1945), în *Persoană și comuniune*, pp. 68-73; Pr. Prof. univ. dr. I. Moldovan, *Actualitatea gândirii părintelui Dumitru Stăniloae cu privire la etnic și etnicitate*, în *Persoană și comuniune*, pp. 120-130; Z. Ornea, *Sextil Pușcariu și Dumitru Stăniloae despre ortodoxie*, în *Anii treizeci, extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995, pp. 113-115; I. Hangiu, *Stăniloae Dumitru*, în *Dictionarul presei literare românești: 1790-1990*, ediția a II-a, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, pp. 7; 8; 66; 229; 257; 430; 507; 533; 832; 1115; 1362; 1455; 1462; 1809; 1927; N. Neaga, *Dumitru Stăniloae. Poziția Domnului Lucian Blaga față de creștinism și ortodoxie*, în revista *Altarul Banatului*, 9 (1998), nr. 4-6, pp. 243-244;

Cele mai multe articole ale Părintelui Dumitru Stăniloae sunt scrise în prestigioasa publicație sașuniană *Telegraful Român*, în număr de 385, dintre care 353 publicate până în 1945, iar în revista *Gândirea*, seria din perioada interbelică, întâlnim 17 articole. Indiferent în ce periodice vor fi fost scrise, aceste articole conțin ideile germinative ale unei mari și împlinite opere, fiind, astfel, cele care dezvăluie *în nuce* și întregesc *ad integrum* creația teologului. De pildă, articolele consacrate spiritualității ortodoxiei, națiunii și românismului, stării lor *perihoretice*, constituie două admirabile lucrări *Ortodoxie și Românism* (1939) și *Reflexii despre spiritualitatea poporului român* (1992). Sau preopiniența intelectuală față de viziunea blagiană asupra creștinismului și ortodoxiei o regăsim în apologeticul opuscul *Poziția Domnului Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie* (1942). Dimensiunea teologiei teandrice proiectată și publicistic s-a concretizat în varii volume publicate pe parcursul vieții, dintre care cel mai sublim, în concepția mea, îl reprezintă *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (1943), aidoma teologia soteriologică ori cea eclesiologică. Cu toate aceste pliniri editoriale, tezaurul publicistic rămâne inepuizabil, dezbateri despre teologia dialectică, raportul dintre filosofie și credință, Biserica și provocările vremii, relația dintre teologie și politică, trăsăturile nefaste ale ideologiei comuniste, responsabilitatea socială și rosturile sociologiei durkheimiene, educația și Hristos, ecumenism și interconfesionalitate, cât și multe alte subiecte. Din păcate, însă, toată această bogată moștenire a rămas, până în prezent, neexplorată, nefructificată, netematizată și necomentată. Studiile existente, binevenite de altfel, sunt unele firave, altele combativ-propagandistice și sporadice, totuși.

Astfel, articolele din varii periodice, ele, însele, pot constitui, la rândul lor, prin tematizare și adnotare, opere distincte în ediții critice, care, într-un chip și mai lămurit, vor înfățișa personalitatea și încântătoarea răvnă culturală a teologului român.

Iată, semințele de muștar și grâu fost-au semănate, când le culegem ca să descoperim împărăția cerurilor și, implicit, pe cea a bunei cunoașteri ?

Schița unei vieți. Părintele Dumitru Stăniloae s-a născut în 16 noiembrie 1903 la Vlădeni, comună din județul Brașov. În 1922 începe cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți, dar nemulțumit de cursurile de acolo⁵, pleacă după un an și se înscrie la Facultatea de Litere din cadrul Universității București, după care se întoarce la studiul teologiei, finalizându-și studiile în anul 1927, an în care primește prin mijlocirea mitropolitului Nicolae Bălan, o bursă la Atena. Aici realizează o temeinică și profundă documentare, așa încât în anul 1928, își susține deja, teza de doctorat în teologie cu tema *Viața și opera părintelui Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române*. Între anii 1928-1930 efectuează studii de cercetare la München, Berlin, Paris, Belgrad, Constantinopol. În 1930 se căsătorește cu Maria Miha, iar în anul următor i se nasc doi copii gemeni, un băiat care moare după câteva luni și o fată care moare în 1945. În 1932 este hirotonit preot, iar în anul următor se naște fiica sa, Lidia. În 1935 este numit profesor titular definitiv, post pe care îl suplinea ca profesor încă de la vârsta de 26 de ani. Între 1934 și 1945 este redactor șef al periodicului mitropolitan *Telegraful Român*. Între 1936 și 1946 este rector al *Academiei Teologice din Sibiu*. În 1946, la presiunea politică a lui Petru Groza, i se cere să renunțe la funcția

C. Schifrineț, *O concepție antropologică creștin-ortodoxă despre națiune*, studiu introductiv la Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, Editura Albatros, București, 1998, pp. V-XXXVI; îngrijire de ediție; note, pp. 235-244 [studiu retipărit și volumul *Geneza modernă a ideii naționale. Psihologia etnică și identitate românească*, Editura Albatros, București, 2001, pp. 483-510]; idem, *D. Stăniloae despre fundamentul creștin al națiunii*, studiu introductiv la D. Stăniloae, *Creștinism și națiune*, (Ingrijire de ediție, text stabilit), Editura Elion, 2003, pp. V- XXII; note, pp. 286-287; D. Ciachir, *Ofensiva ortodoxă*, Editura Anastasia, București, 2002, pp. 107-113; 170-173; 262-269; 490-493; 526-528; S. Alupei, *Ortodoxie și românism*, în revista *Rost*, 1 (2003), nr. 9, pp. 11-12; un articol nesemnat, *Ortodoxie și Naționalism în gândirea Părintelui Dumitru Stăniloae*, în www.scribd.com, 5 p; C. Mișu, *Ortodoxie și românism. În concepția lui N. Crainic și D. Stăniloae*, în *Neamul Românesc, Revistă de opinie, dezbateri și istorie contemporană*, neamul-romanesc.com/constantin-misu-ortodoxie-si-romanism/, 1 p.

⁵despre această experiență vezi Pr. Prof. Acad. Dumitru Stăniloae, *Iubiții mei frați sibieni!*, în *Persoană și comuniune*, pp. 635-639.

de rector, iar în anul următor este transferat la București, unde devine titular al catedrei de *Teologie ascetică și mistică*. Din 1949, catedra se desființează și rămâne profesor de Dogmatică pentru doctoranzi. În 4 septembrie 1958 este arestat și condamnat la 5 ani de închisoare, în cazul „Lotului Rugul Aprins”, mucenicie pe care o ispășește la Jilava și Aiud⁶. Este eliberat în ianuarie 1963. Ocupă un post modest în administrația Arhiepiscopiei Bucureștilor, până în anul 1965, când își reia binemeritul post de profesor, predând cursuri pentru doctoranzi, iar în 1973 se pensionează, rămânând în continuare, profesor onorific și conducător de doctorat. După 1968 este invitat pentru conferințe la Freiburg, Heidelberg, Köln, Tübingen, Bonn, Paris, Berna, Strasbourg, Geneva, Belgrad, Atena, Tesalonic, Ierusalim, Bossey, Oxford, New York, Boston, Detroit, Chicago, Washington. I se conferă titlul de „doctor honoris causa” de către Facultatea de Teologie din Tesalonic (1976), Institutul Teologic Saint Serge din Paris (1981), Facultatea de Teologie din Belgrad (1982), Facultatea de Teologie din Atena (1991), Universitatea din București (1992). I se acordă, la Londra, distincția onorifică „Crucea Sf. Augustin din Canterbury” (1981) și premiul „Dr. Leopold Lucas” al Facultății de Teologie din Tübingen (1982). În 1990 devine membru corespondent, iar în 1992 membru titular al Academiei Române. Într-o zi de luni, 4 octombrie 1993, Părintele Dumitru Stăniloae și-a început străbaterea Veșniciei.

A lăsat în urma sa o operă impresionantă. Amintim, aici, numai câteva titluri *Viața și activitatea patriarhului Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Române*, 1929, *Catolicismul de după război*, 1933, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, 1938, *Ortodoxie și Românism*, 1939⁷, *Poziția Domnului Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, 1942⁸, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, 1943, *The Victory of the Cross*, 1971, *Uniatismul în Transilvania, încercare de dezbinare a poporului român*, 1973, *Mystagogia toû hagion toû Homologétou*, 1973, *Philosophikà kai theologikà Erotémata*, 1978, *Teologia dogmatică ortodoxă*, 3 volume, 1978, *Dieu et amour*, 1980, *Prière de Jésus et expérience de Saint Esprit*, 1981 (carte interzisă înainte de 1989⁹), *Spiritualitate și comuniune în liturgia ortodoxă*, 1986, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, 1987, *Reflexii despre spiritualitatea poporului român*, 1992, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, 1991, *7 Dimineți cu Părintele Dumitru Stăniloae*, 1992, *Iubirea creștină*, 1993, și multe alte scrieri în limba greacă, engleză, germană sau franceză. A tradus 12 volume din *Filocalia* într-o caldă și curată limbă românească, despre care Emil Cioran afirmase că reprezintă „o îmbogățire a limbii și unul dintre marile evenimente nu numai ale spiritualității, dar și ale culturii românești”¹⁰. Lidia Stăniloae Ionescu evocă o astfel de admirabilă întâlnire intelectuală, între filosoful rafinat și dulceța limbii filocalice într-o tălmăcire românească¹¹: „Doamne, ce limbă

⁶ în acest sens, vezi excepționalul op al lui Marius Oprea, *Adevărata călătorie a lui Zahai, Vasile Voiculescu și Taina Rugului Aprins*, Editura Humanitas, București, 2008, pp. 169-173; de asemenea, André Scrima, *Timul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Editura Humanitas, București, pp. 145-147; 179, n. 66; Lidia Stăniloae Ionescu, „Lumina faptei din lumina cuvântului”, *Împreună cu tatăl meu, Dumitru Stăniloae*, ediția a II-a revăzută, Editura Humanitas, București, 2010, pp. 273-288.

⁷ volumul reunește 15 ample articole apărute în revista *Gândirea* și secularul periodic *Telegraful Român*, în perioada 1934-1939, iar după 1948 tomul este interzis cu indicația de index sursa K (cf. Paul Caravia, *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945 – 1989*, Editura Enciclopedică, București, 2000, pp. 481-482). De pildă, exemplarul unic de la Biblioteca sibiană ASTRA și azi poartă lipită pe prima copertă bulina cu însemnul S, adică de la Fondul Secret. *Habent sua fata libelli*!

⁸ Opusculul este alcătuit din 11 articole „poziție” față de filosofia gânditorului de la Lancrăm, apărute în *Telegraful Român*, 90 (1942), nr. 22-33. Și această operă a fost mazilită de către cenzura comunistă (P. Caravia, *op. cit.*, p. 481).

⁹ Paul Caravia, *op. cit.*, p. 482.

¹⁰ Lidia Stăniloae Ionescu, *op. cit.*, pp. 140; 319.

¹¹ La apariția primului tom filocalic A. Scrima scria că: „Această restituire a slovei filocalice originare, în rezonanță cu propria noastră căutare, ne apăsă o coincidență augurală. Puțin ne păsa deci dacă stilul traducătorului se poticnea de propria-i literalitate (n. 36: Părintele Stăniloae ne mărturisea că se obișnuise să traducă fără revizuirii sau modificări) și trecea, în ochii unor puriști, drept greoi și neaerisit. (Printre aceștia se numărau Sandu Tudor și Vasile Voiculescu, dăruiți cu un simț prodigios al limbii, mai sculptat de necentențele călătorii dus-întors în cultura universală. Eventualele lor observații în acest domeniu erau întotdeauna rostite însă cu afecțiune și înțelegere.) Chiar așa cum se prezenta, textul *Filocaliei* își croia nou drum printre interstițiile timpului” (*op. cit.*, p. 146); și Lidia Stăniloae Ionescu, *op. cit.*, p. 319.

curat românească! E o încântare. Ce plastic sună această limbă a ceasloavelor și a rugăciunilor ! Ca zugrăveala de pe pereții bisericilor, plină de culoare și de forță de expresie”.¹² Pe lângă neostoita strădanie filocalică, Părintele Dumitru Stăniloae a tradus scrieri patristice din Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Chiril al Alexandriei, Sf. Dionisie Areopagitul, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Simeon Noul Teolog, cât și scrieri ale altor autori bisericești, patristici și post-patristici. Toate acestea, dar și nenumăratele articole și studii publicate de-a lungul timpului în țară și în străinătate au făcut din Părintele Dumitru Stăniloae una dintre cele mai proeminente chipuri ale spiritualității ortodoxe în contextul lumii contemporane¹³.

Construcție teologice determinate pentru publicistică. Creația teologică și activitatea publicistică a Părintelui Dumitru Stăniloae se manifestă în mai multe etape, cea de la Sibiu, 1931-1947, ca profesor, redactor șef al publicației *Telegraful Român* și rector al Academiei Teologice „Andrei Șaguna”, căreia, prin contribuția și lupta sa, i se va acorda, în 1943, titulatura de Institut teologic de grad universitar. Apoi, perioada 1947-1958, ca profesor la Facultatea de Teologie (ulterior denumit Institut teologic de grad universitar) din București, titular al catedrei de *Teologie ascetică și mistică*, în locul mult contestatului Nichifor Crainic, și îndrumător de doctorat pentru disciplina *Dogmatică*. Urmează detenția nemeritată (1958-1963), despre care am amintit și mai sus, înălțătoare pentru experiența în duhul *Rugăciunii inimii*, după cum Părintele însuși mărturisea¹⁴. Perioada 1965-1973, profesor îndrumător de doctorat, specializarea *Dogmatică*, când i-au fost studenți nume consacrate, astăzi, precum Constantin Galeriu, Ioan Ică, Ilie Moldovan, iar ceva mai târziu, din 1974, Dan Ilie Ciobotea, devenit Daniel, actualul Patriarh. De menționat că în această perioadă au apărut volumele de la 5 la 10 din *Filocalia*, primele patru volume fuseseră tipărite între anii 1946-1948, după care proiectul este oprit de la editare, volumele rămase, fiind date la topit. Între 1973-1989, profesor onorific al Institutului teologic din București, coordonator al colecției *Părinți și scriitori bisericești*, apărută din 1981 sub purtarea de grijă a Patriarhului Iustin Moiseșcu, dar, mai ales, această perioadă este aureolată de apariția monumentalei sale opere *Teologia dogmatică ortodoxă*, în 3 volume, în anul 1978. Ultima etapă, 1989-1993, când reia și activitatea publicistică în întreg spațiul mediatic, scriitura de presă, interviuri radiofonice și televizate, dar, în special, dăruie lumii creațiile de pe urmă, toate de mare însemnătate, dintre care distingem, cu deosebire, ultimele două volume din *Filocalia*.

Etapizarea propusă reflectă două stări agonice și antinomice, care deși coabitează, se estompează sau se favorizează reciproc într-un soi de (auto)conservare firească. Prima, cea a unui *dinamism socio-cultural*, ne înfățișează un om angrenat deplin în tumultul problemelor intelectuale și cotidiene, a doua, cea a unei *recluziuni participative*, dar considerată *subversivă*¹⁵, cauzată de vicisitudinile politicii totalitariste, conturează profilul unui creștin stigmatizat prin atribuirea unor delict de opinie sau de altă natură. Cu toate acestea, fiecare propensiune, expresie a unei voințe gnomice filocalice, își are rostul și sporul ei. În fapt, ambele exprimă dezideratul *Fericirilor* hristice.

Putem susține, astfel, că întreaga operă a Părintelui statuează o *teologie personalistă* cu ajutorul experienței religio-sacramentale¹⁶, relevând, cu prioritate, ideea de *comuniune trinitică* între „Eu”, „Tu”, „El”: „Dogma despre Dumnezeu unul în ființă, dar întreit în persoane exprimă un postulat imperios al realității normale: cât mai deplina sinteză între personalism și comunitate, cu salvarea amândurora”¹⁷ ...

¹² *Ibidem*, p. 319.

¹³ pentru o amănunțită abordare bio-bibliografică, vezi Gh. F. Angheliescu, C. Untea, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaș vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2008, *passim*.

¹⁴ Lidia Stăniloae Ionescu, *op. cit.*, p. 303.

¹⁵ nu nevinovăția de a fi „uneltit contra ordinii sociale”, fapt confirmat și de către adresa nr. 4444 din 15 februarie 1968 a Procuraturii RSR (Gh. Angheliescu, C. Untea, *op. cit.*, p. 41, n. 70), i-a adus condamnarea, ci, așa cum scrie și M. Oprea, „propria operă” (*op. cit.*, p. 169).

¹⁶ „Sf. Taine sunt mijloace prin cari primim iubirea lui Iisus Hristos și care ne leagă de El...Harul dumnezeesc este iubirea lui Iisus Hristos. Iubirea oricărui om o simțim ca un ajutor, ca un factor ce ne procură bucurie, fericire, avânt în viață, o simțim ca un „har”. Dar har în sens propriu e numai iubirea dumnezeiască incomparabil mai puternică și mai curată decât orice iubire omenească” (D. Stăniloae, *Cuvântul și mistică iubirii*, în *OR*, p. 336).

Românul concepe societatea după asemănarea Bisericii...În felul acesta de-a rezolva raportul între îns și societate se răsfrânge și dogma Sf. Treimi...În ortodoxie, Dumnezeu e o ființă în trei persoane, adică o strânsă intimitate de euri, o viață comună între subiecte. Nici unitatea nu e sfâșiată, nici persoanele nu se contopesc¹⁷.

Având ca exemplu criza Occidentului, semnalată, de altfel, și de Oswald Spengler, autorul deplânge obiceiul contemporan de a-L cugeta pe „Dumnezeu deistic – din efectele fostelor Lui lucrări – și-L simțim panteistic – ca lucrări suspendate sau emanate din cine știe ce forță impersonală, dar nu-L simțim personalistic. Aceasta e realitatea de cele mai multeori. Cât de greu și de rar ajungem să ne facem din rugăciunea noastră chiar o convorbire cu Vecinul nostru, Dumnezeu¹⁸”. Lipsind ființa noastră de această relație concretă, personală în comuniune și personalizată cu transcendentul, ajungem să îl percepem pe „Hristos încercuit de vid¹⁹”, ceea ce ar putea însemna și în context teologic că lumina, cu care ne mândrim, nu o avem din Lumină, ci din întunecimea datorată limitării la propriul nostru intrinsec.

Prin spectrul acestei paradigme de relație cu divinitatea, Părintele concepe ca un imperativ de întemeiere ontologică²¹ împreună-părtășire dintre oameni²², ceea ce exprimă nu doar o simplă infuzie de informații de cuvinte, ba mai mult, se identifică ca *gest paideic și sinergic*, la capătul căruia omul să se așeze într-o condiție a *desăvârșirii*.

Aproprindu-și o atare tipologie, Părintele Dumitru Stăniloae își asumă, totodată, responsabilitatea *misionar-liturgică*²³ față de semen de a-l duce pe un drum al cunoașterii de divin, al gnoseologiei agapice și, mai mult, de a-l institui în mijlocul unei experiențe cu Dumnezeu-Omul²⁴, fapt preconizat a se răsfrânge, într-un mod, benefic asupra întregii societăți. Mănat de acest deziderat, de responsabilitatea

¹⁷ *Ortodoxie și românism*, în *OR*, p. 63.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 80-81.

¹⁹ *Încercare despre teofanii*, în *OR*, pp. 189-190.

²⁰ *Iarăși ortodoxie și românism*, în *OR*, pp. 101; 115: „Știința aceasta despre „Christ” rămâne în mintea omului ca o piesă izolată, închisă într-un spațiu vid, neinfluențând întru nimic cugetarea și viața integrală omenească”.

²⁰ „Nu a cugeta este totul, ci a exista (existarea e dinamismul, e mișcarea ființei în timp). De aceea, cugetarea adevărată e și nu cea care se rupe de actul existenței, plutind în norii problemelor inventate, de pură curiozitate mentală, ci cea care e o automeditare a actului de existență asupra sa însăși, asupra frământărilor, bucuriilor sale, asupra ființei în funcțiunea existenței ei” (D. Stăniloae, *Filosofia existențială și credința în Iisus Hristos*, în revista *Gândirea*, 18 (1939), nr. 10, p. 571.); „o trăsătură principală a filosofiei contemporane este orientarea ei vădită spre ontologie. După mai bine de un veac de scufundare în eu, filosofia se întoarce azi din nou cu încredere spre obiect, spre realitatea transsubiectivă, pe care mai înainte o redusese la o simplă construcție a aparatului gnoseologic” (idem, *Iisus Hristos, adevărata noastră transcendență*, în revista *Gândirea*, 22 (1943), nr. 1, p.1).

²¹ „Cuvântul este o relație a unei persoane vii către mine. Trei elemente sunt date prin cuvânt: Persoana care mă agraște, eu care sunt agrăit și cuvântul prin care sunt agrăit. Din faptul că auzind cuvântul trebuie să aud voința persoanei care-l rostește, urmează că atât voința care-mi vorbește cât și ascultarea mea trebuie să se întâlnească în momentul în care răsună cuvântul; în același moment atenția celui ce grăește trebuie să fie ațintită asupra celui agrăit și a celui agrăit spre cel ce-l agraște. Comunicarea prin cuvânt presupune nu numai contemporaneitate între persoanele comunicante, ci simultaneitatea de reciprocă atenție și de privire din față... Persoana (lui Iisus Hristos – subl. ns.) se experia chiar când nu vorbea și într-o măsură mai mare decât sensul pe care-l cuprindeau cuvintele. Aceasta se întâmplă în toate raporturile interpersonale. Alături de cuvinte are loc între persoanele convorbitoare o comunicare ce se adaugă la sensul cuvintelor. Și ceea ce se experiază reciproc mai dominant în raporturile între persoane, este caracterul de persoană al fiecăreia. Iar acest caracter nu face parte din „sensul” intelectual cuprins în cuvânt, ci e altceva, exterior sensului, dar condiționând rostirea lui. Sesizarea acestui caracter nu e un act intelectual, coincidând cu sesizarea sensului cuprins în cuvânt, ci un act de altă natură, mai degrabă mistică, e asemenea actului de sesizare a unei realități trăite, care nu e totuși una cu persoana proprie” (*Cuvântul și mistica iubirii*, în *OR*, pp. 313-314; 321).

²³ *Ibidem*, pp. 335: „...această apropiere și comunicare specială între Dumnezeu, întrucât e și om, și oamenii ceilalți care se învrednicesc de această comunicare, formează temelia Bisericii”; „Iubirea e mediul care unește pe oameni cu Dumnezeu și întreolaltă...Unde e iubire e pace și uniune. Ura încă leagă subiectele, dar legătura aceasta e simțită ca o povară, ca ceva de care vrei să scapi” (p. 337).

²⁴ *Ibidem*, p. 336: „Cine trăiește în iubire se află în Dumnezeu și persoanele cari se află în iubire curată, au tainica senzație că sunt îmbrățișate de Dumnezeu. Unde nu este iubire nu se cunoaște încă Dumnezeu, deși El este prezent și acolo și iubirea lui lucrează și în acel loc. Dar lucrează deocamdată singură”; „De natura omului nu ține numai trupul și sufletul, ci și viața dumnezeiască-omenească. Omul e o ființă teandrică în natura lui. Noi distingem nu între natural și supranatural, ci între viață fără Dumnezeu și în Dumnezeu

socială²⁵ și culturală²⁶ pe care o resimte,arele teolog pledează pentru o teologie mediatizată într-o eclesialitate cotidiană²⁷.

Conceptele dominante enunțate și rezumate, adineauri, alcătuiesc, potrivit scrisului Părintelui Dumitru Stăniloae, profilul jurnalistului și compun țesătura jurnalismului creștin. De altfel, în 1938, cu ocazia *Congresului presei din provincie*, în *Telegraful Român*, al cărui redactor șef Părintele era deja, se consemnează și se statuează, deontologic, misiunea presei: „Presă este educatoarea maselor. Ea nu se adresează în primul rând celor mai culti, ci publicului mare. Acesta așteaptă în primul rând știri care-l privesc direct și care să fie comentate în mod obiectiv (...). Așteptăm de la presă să apere sfințenia personalității omenești, familia, ordinea publică și mai presus de toate acele instituții fundamentale: Statul, Biserica, Armata, Justiția, Școala. Așteptăm de la presă să fie oglinda vieții și să-i scoată la iveală adevărata ei valoare. Așteptăm de la ziaristul cult, cinstit și devotat misiunii lui să aibă atitudinea unui judecător fără să dispună de puterea judecătorului. Ziaristul să poată formula o decizie fără să ne constrângă s-o împlinim decât în puterea conștiinței proprii, liber manifestate și urmate. Astfel, concepe un preot și un cititor de bună credință menirea presei naționale”²⁸.

Tot în acel răstimp de efervescență culturală, un alt mare corifeu își punea în slujbă ca ziarist pana și verbul. Nae Ionescu. Filosof și gânditor creștin cu vocații mesianice. Prolific, acerb, profetic, arhetip de generație. Deși era perigrifiat de aceeași învățătură ortodoxă, nu împărtășea ideea unui *apostolat religios social*, pe care îl vedea o consecință istorică a catolicismului și protestantismului²⁹. El înfățișa un creștinism aspru, de sihăstrie, mistic, solitar, asocial³⁰, nu anti-social, orientat în întregime spre viața de dincolo, în care împărăția lui Dumnezeu se realiza abia la sfârșitul lumii, printr-un fel de catastrofă eschatologică a cosmosului întreg. Exaltărilor pentru valoarea socială a *Predicii de pe munte*, filosoful român le opunea un creștinism asocial și exclusiv teocentric, a cărui singură maximă era iubirea de Dumnezeu, față de care iubirea aproapelui, apăsarea ca o rătăcire apuseană, pietistă și în disoluție.

Dumnezeu. Dar viața naturală e cea în Dumnezeu” (*Ortodoxie și națiune*, în *OR*, pp.18-19); „Se spune în ascetica ortodoxă că omul ridicat pe înalte culmi ale îndumnezeirii răsfărânge întocmai cu sufletul lui lucrarea dumnezeiască exercitată asupra lui, încât el și Dumnezeu sunt două subiecte în lucrare comună, cu iradiere de forță comună, Dumnezeu ca izvorul ființei al acestei lucrări, iar omul devenit *dumnezeu* prin participare” (*loc. cit.*, p. 29).

²⁵ „Ne mântuim muncind la plug, în fabrică, la masa de scris, îngrijind de copii, slujind neamului și statului, silindu-ne să ne cultivăm mintea și să ne întreținem viața. Însă toate aceste făcându-le cu credință. Săvârșindu-le fără de credință, animalic (pur biologic !) sau diabolic, toate acestea ne pierd. Propriu zis nu ele ne mântuiesc, ci legătura cu Dumnezeu manifestată în ele...Ortodoxia nu e un sector al vieții, detașat de toate faptele și condițiile naturale ale omului” (*Naționalismul sub aspect moral*, în *OR*, pp. 176-177); „Să ne întoarcem la credință în organizarea statului, în școală, în viața socială...” (*Ortodoxie și românism*, în *OR*, p. 92).

²⁶ „el este chemat (*scil. neamul nostru*, subl. ns.) să realizeze o cultură de un clasicism original, de-o limpezime, de-o armonie, dar și de-o adâncime neajunsă încă pe fața pământului. Dar ca această chemare să se realizeze, trebuie să nu ne forțăm a ieși din originalitatea noastră, care este legată de ortodoxie, și a umbla după idealuri de import. Mai aproape de ortodoxie să ne fie lozinca. Căci mai aproape de ortodoxie însemnează mai aproape de noi înșine și de misiunea noastră” (*ibidem*, p. 96).

²⁷ „Românul concepe societatea după asemănarea Bisericii” (*Ibidem*, p. 80).

²⁸ 86 (1938), 48, p. 2.

²⁹ *Prelegeri de filosofie religiei*, ed. îngrijită de M. Petreu, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1993, pp. 102; 108-109; 112.

³⁰ *Ibidem*: „...actul religios nu este un act social, ci actul religios este un act personal individual, ...trăirea divinității se poate face foarte bine cu ignorarea tuturor celor din jurul nostru” (p. 103); „continuarea logică a vieții monahale este sihăstria, trăirea unuia singur în față numai cu preocupările lui religioase și, mai departe, în față numai cu divinitatea...Va să zică vedeți în ce se fundează, în afară de fundarea sistematică, fundarea dogmatic-istorică, vedeți încă în ce se fundează caracterul *asocial* (s.n.) al religiei, al actului religios în genere” (p. 112); „Raporturile mele cu divinitatea și toate actele pe care le fac eu în vederea stabilirii acestor raporturi cu divinitatea sunt acte care nu privesc pur și simplu societatea, ci pur și simplu sunt afaceri personale la mea. Că ele, într-un fel sau altul, se pot răsfărânga asupra societății este adevărat, dar numai întru atât ar fi actul meu determinant de element social, întrucât hotărâtor pentru drumul urmat de acțiunea mea ar fi tocmai momentul acesta social” (p. 131); p. 132.

În acest sens, pentru Nae Ionescu, actul religios nu este un *act social*, nu are în vedere colectivitatea, ci unul individual³¹, nu de comuniune orizontală. Ideea unei *evangelizări sociale* i se prezintă ca un soi de „comercializare”³² religioasă, de negoț „do ut des”³³, care nu poate fi „marele motor al asaltului nostru către cer”³⁴. Istoria și lumea în care trăim, potrivit ziaristului de la *Cuvântul*, sunt produsul căderii originare, iar fără intervenția puterii extraistorice a lui Iisus Hristos, nu există mântuire. Salvarea se obține individual, prin acceptarea suferinței, stare existențială cauzată de alterarea stării primordiale, și prin pregătirea pentru veacul ce va să vie³⁵.

Spre deosebire, Părintele Dumitru Stăniloae propovăduiește neîncetat un creștinism teandric³⁶, nu unul crispat teocentric, un creștinism faptic moral, nu unul doar metafizic, un creștinism eclesial (social și societal), nu unul egocentric individual. Ca urmare, îndreptarea noastră soteriologică începe din Istorie și se desăvârșește în Eternitate: „Nu ne mântuim fugind de cele naturale, plutind în văzduhul inacțiunii, sau al credinții și dragostei teoretice, ecumenice... Creștinismul nu vrea să ne scoată din lume, ci să ne mântuiască împreună cu lumea, în relațiile noastre naturale....”³⁷ Mântuirea ni se comunică de Biserică și ne-o însușim noi nu numai prin credință, ci și prin ascultarea și împlinirea voci Tatălui și prin iubirea de oameni. În Biserică nu e numai cuvânt, ci și rugăciune și act, act liturgic și caritativ, act al lui Dumnezeu către noi și al nostru către Dumnezeu și oameni. Credința se produce în noi și se manifestă din noi nu numai prin cuvânt, ci și prin faptă³⁸.

Trei fundamente, așadar, trebuie reținute din acest context, ce denotă specificitatea scriiturii teologului ardelean: *personalismul triontic*³⁹, care determină transcendența personalizării prin comunicarea pe verticală și orizontală, *mediatizarea teologiei iconice*⁴⁰, care dezvăluie mistica frumuseții divino-umane, și *ființarea eclesială în permanentă comuniune*⁴¹, cu Dumnezeu și cu celălalt, care instituie salvarea noastră (personală ori națională) și, implicit, pe cea a lumii (va urma).

Lucian GROZEA

³¹ apud M. Vulcănescu, *Nae Ionescu, așa cum l-am cunoscut*, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 44-45.

³² *Suflet mistic*, în *Roza vinturilor*, Editura Roza Vinturilor, București, 1990, p. 22.

³³ *Ortodoxie*, în ed. cit., p. 63: „Raporturile negustorești, de „do ut des” sunt, structural, de origine catolică. Ele se încadrează în tendința augustinică de a realiza împărăția lui Dumnezeu pe pământ, tendință degenerată în protestantism până la credința proastă că respectarea universală a preceptelor evangheliei și prin aceasta stărpirea durerii pe pământ, este un ideal realizabil. Așa fiind omul se roagă pentru ca Dumnezeu să-i dea în schimb o mai bună așezare a treburilor lui aici pe pământ. Și cum orice „avantaj” are ca corelativ o jertfă, bietul om e dispus și la jertfa aceasta; cu atât mai mult cu cât Dumnezeu e un bătrân generos care vinde ieftin și bun”.

³⁴ *Suflet mistic*, p. 22.

³⁵ apud Dumitru Stăniloae, *Naționalismul sub aspect moral*, în *OR*, pp. 170; 175.

³⁶ *Cuvânt și faptă*, în *OR*, p. 362-370; „De natura omului nu ține numai trupul și sufletul, ci și viața dumnezească-omenească. Omul e o ființă teandrică în natura lui” (*Ortodoxie și națiune*, în *OR*, p. 18); „nu de sine stătător, nu pe primul plan, nu în mărirea dorită de fantezia sa orgolioasă, ci în dependență de Dumnezeu, primindu-și toată ființa, tot înțelesul, toată lumina de la El. Omul nu poate fi văzut în lumina sa adevărată, decât în preajma lui Dumnezeu. Cine ar încerca să-l vadă deosebit de Dumnezeu, pur și simplu nu îl mai vede ca om” (*Considerații în legătură cu Sf. icoane*, în revista *Gândirea*, 21 (1942) nr. 3, p. 113).

³⁷ *Naționalismul sub aspect moral*, p. 174.

³⁸ *Cuvânt și faptă*, p. 374.

³⁹ diferit ca și conceptualizare de *personalismul energetic* învățat de către filosoful și academicianul Constantin Rădulescu-Motru (problematică pe care o vom trata într-un studiu viitor).

⁴⁰ „...chipul dumnezeesc a fost impregnat în însăși constituția naturii omenești...Întrucât e chip al lui Dumnezeu, natura omenească e bună, are ca ceva firesc, normal, viața spirituală superioară, legătura cu Dumnezeu. Dar întrucât e creată, această natură are și posibilitatea să se schimbe, poate să cadă din viața ei divino-omenească normală, poate să se știrbească, să altereze chipul dumnezeesc impregnat în ea” (*Ortodoxie și națiune*, în *OR*, p. 14-15; 18; 29); „numai o altă persoană te face să-ți trăiești întreaga existență, să devii actual ceea ce ești ca posibilitate, numai o altă persoană te pretinde integral, existențial” (*Iarăși Ortodoxie și românism*, în *OR*, p. 108).

⁴¹ *Cuvânt și faptă*, p. 374.